

"Het gerucht dat wit brood verboden is, klopt niet"

Enkele soldaten na hun mobilisatie in Astene, nu deelgemeente van Deinze. Een lachje, ondanks de bittere kou.

Koninklijk Museum van het Leger en de Krijgsgeschiedenis.

Het dagelijks leven van de gemobiliseerde Belgische soldaat in een kantonnement.

KOS

LEVEN TIJDENS DE MOBILISATIE - De mobilisatiewinter 1939-'40 is de strengste van de eeuw. Wekenlang ligt er sneeuw en vriest het dat het kraakt. Pas omstreeks 20 februari treedt de dooi in. Voor onze soldaten is het wachten op een mogelijke Duitse aanval in die omstandigheden allesbehalve een pretje. Voor hun families thuis evenmin. Dat zorgt snel voor gemor.

*TEKST: ERWIN VERHOEVEN
FOTOREDACTIE: BART LEYE*

Ons land heeft sinds september 1939 in verschillende fases een massa-leger op de been gebracht. Bijna de helft van de mannen tussen 20 en 40 is onder de wapens. Elke dag kost dit leger de begroting 13 miljoen frank, een

voor die tijd zeer aanzienlijk bedrag. De economie krijgt door de mobilisatie forse klappen. Veel werknemers zijn onder de wapens. Transport wordt moeilijker, want veel paarden, treinen en vrachtwagens zijn door het leger opgeëist: eind september 1939, bijvoorbeeld, bijna een derde van de 60.000 in ons land ingeschreven camions. Veel gezinsbudgetten zijn drastisch ingekrompen.

Bij het begin van de mobilisatie ligt de dagvergoeding voor een soldaat op dertig centimes, evenveel als in de tijd van Leopold II, ruim dertig jaar eerder. Eind september trekt de regering dat 'bedrag' op tot één frank. De prijs van één pintje. Hun vrouwen krijgen acht frank per dag en nog eens vijf frank per dag per kind. Een brood kost twee frank, de huur van een huis met een paar slaapkamers in een provinciestad 250 frank. Families van gemobiliseerde soldaten mogen trouwens niet uit hun huis gezet worden. De achterstallige huur moet nadien wel betaald worden.

Onbepaald verlof

Gemobiliseerde ambtenaren behouden een deel van hun wedde. Het is een uitzondering zoals er al snel heel veel gemaakt zullen worden. Vooral in het toekennen van zogenaamd 'onbepaald beroepsverlof'. Politici, pers en allerlei drukkingsgroepen zetten de regering onder druk om 'hun' soldaten terug naar huis te laten gaan. Het begint in oktober 1939 met de mijnwerkers en nadien de mijningenieurs. Daar zitten nogal wat officieren bij. Dan de vaders van grote gezinnen, vervolgens de dokters en verplegend personeel, onderwijzers, de ambtenaren van de belastingen, gevolgd door de gemeenteambtenaren. Ook de industrie krijgt een aantal 'specialisten' terug.

Vanaf februari 1940 zet het ministerie van Landbouw enorme druk om de dertigduizend boeren terug op hun boerderij te krijgen. Deze keer komt er verzet van de generale staf. De landbouwers krijgen wel prioriteit bij de toekenning van de zogenaamde vijfdaagse vergunning. Begin april krijgen de boeren zelfs recht op tien dagen per maand. "Als Hitler nog lang wacht, is er veel kans dat zijn leger niemand meer vindt aan het Albertkanaal", luidt een grapje.

Bij al wie achterblijft zorgt deze stroom aan uitzonderingen voor een wrang gevoel. Dit ongenoegen ent zich op de penibele levensomstandigheden van de soldaten in de opgeëiste scholen en parochiezalen en overhaast opgetrokken legerbarakken. Het is de strengste winter sinds vele jaren. Hij begint op 15 december 1939 en duurt tot 20 februari 1940. In die 68 dagen vallen 62 vorstdagen en 38 dagen waarin de maximum temperatuur onder het vriespunt blijft. Het kwik daalt regelmatig tot -10° en nog minder. Het op wacht staan en allerlei andere karweien worden gezien als nutteloos tijdverlies. Er wordt ook geoefend. Maar marcheren is daar niet bij. Er moeten nog veel veldversterkingen aangelegd worden en lange marsen worden gezien als 'soldaatje pesten'.

Qua eten komen 'onze jongens' in elk geval niets tekort. Elke soldaat heeft recht op 450 gram vlees, 750 gram brood, 25 gram koffie en 5 gram chicorei, 40 gram vet, 25 gram rijst, bonen of erwten, 20 gram zout, 30 gram suiker en een kwart gram peper. Per dag.

Doordat zo'n 50.000 soldaten teruggekeerd zijn naar het burgerleven, raakt het leger gedesorganiseerd. Veel reserveofficieren moeten vervangen worden. De beste soldaten worden tot onderofficier benoemd.

Bij al die vervangingen wordt niet altijd rekening gehouden met de vroegere taak. En zo eindigen mitrailleurschutters als telefonist, kanonnières als stukrijders en fuseliers als vrachtwagenchauffeurs. Het al nijpende tekort aan goede officieren doet ook geen deugd aan de tucht. Er breken ongeregelheden uit. Soldaten wier eenheid dicht bij huis gelegerd is, gaan gewoon thuis slapen. Anderen ontsnappen zonder verlofbrief of met een vals exemplaar. Er wordt niet of zeer zacht tegen opgetreden.

Werk Koningin Elisabeth

Om de soldaten een hart onder de riem te steken is er het 'Werk Koningin Elisabeth'. Dat zorgt voor het 'Pakje van de Soldaat'. Een standaardpakje omvat 5 pakjes sigaretten of 100 gram roltabak, 1 stuk zeep, 5 repen chocolade en 1 pot confituur. Bij het intreden van de winter worden brei-acties opgezet om de soldaten van bivakmutsen, wollen handschoenen en sjaals te voorzien.

De leiding van het Werk is in handen van de socialist Hendrik De Man. De Man - die voor de gelegenheid zijn uniform van reservekapitein-commandant van onder de mottenballen heeft gehaald - slaagt er op die manier in zich binnen te wurmen aan het Hof. Dat zal zijn gevolgen hebben.

Post zonder zegel

Het dagelijks leven in mobilisatietijd is er een van een stortvloed aan uitzonderingsmaatregelen, die elke dag over de hoofden van de bevolking worden uitgekieperd. Abnormaal grote aankopen door consumenten en winkeliers worden verboden. Het ministerie van Landsverdediging kan gronden, nodig voor het aanleggen van veldversterkingen, in huur nemen voor de duur van een jaar zonder toestemming van de eigenaar. De eigenaars zullen ten minste vier dagen op voorhand op de hoogte gesteld worden. Op briefwisseling

met gemobiliseerde soldaten moet geen postzegel meer. Studenten met verlof worden aangemaand zich bij het gemeentebestuur aan te dienen om de boeren te helpen, en landbouwers mogen voor het inhalen van de oogst de hulp van werklozen vragen. Het ministerie van Openbare Werken laat weten dat militaire colonnes zich 's nachts mogen verplaatsen zonder verlichting. Het NIR zendt bijkomende nieuwsberichten uit. De treinverbindingen met Frankrijk worden onderbroken aan de grens, met uitzondering van de trein naar Parijs. De Congoboten houden niet langer een vaste dienstregeling aan, maar varen af als de omstandigheden het toelaten. De IJzertoren in Diksmuide wordt gesloten om de militaire veiligheid in het Frans-Belgische grensgebied te helpen waarborgen. Het leger laat weten dat pakjes voor de gemobiliseerde militairen geen "bederfbare goederen" mogen bevatten, omdat de bestelling via het centraal depot te Brussel verloopt en tot een week kan duren. Burgers wordt gevraagd geen benzine te verspillen en een zuinige rijstijl te hanteren. Het leger mag met een opeisingsbevel voertuigen ter herstelling aanbieden bij privé-garages. Het zomerruud, dat op 8 oktober zou aflopen, wordt verlengd. De openingsuren van de cafés worden beperkt en de verkoop van 'schunnige publicaties' nabij kantonnementen wordt verboden.

De geruchten dat wit brood zal worden verboden, worden daarentegen ontkend door het ministerie van Bevoorrading. De tijd dat er geen wit brood meer is, komt nog.